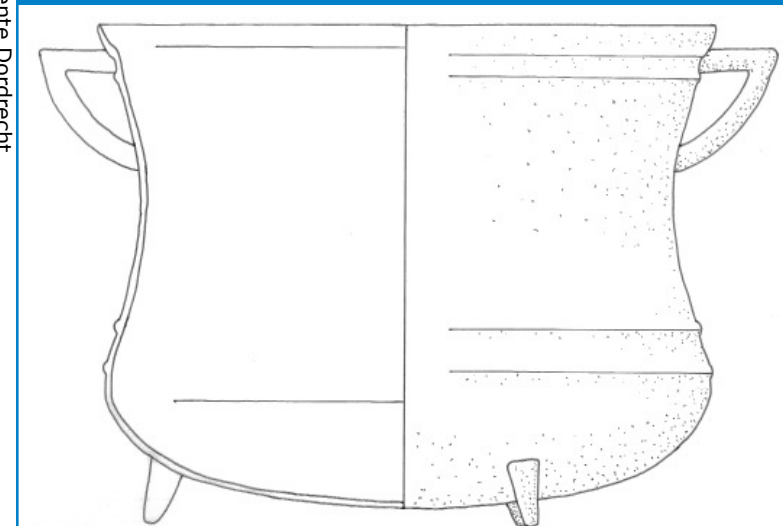

Voorstraat 417, gemeente Dordrecht

Een archeologische waarneming en
grondboring in het souterrain van het pand
Voorstraat 417

M.C. Dorst

Vakteam Erfgoed /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

Dordrecht Ondergronds 113

Voorstraat 417, gemeente Dordrecht

Een archeologische waarneming en
grondboring in het souterrain van het pand

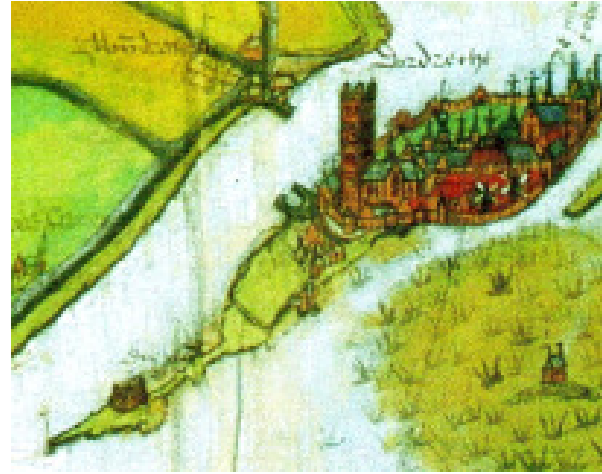
Voorstraat 417

M.C. Dorst

2019

Gemeente Dordrecht
Vakteam Erfgoed/Archeologie

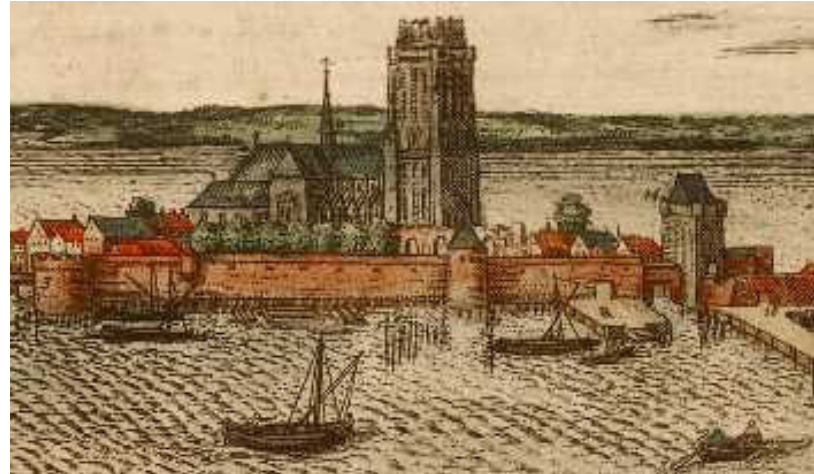
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: J. Hoevenberg
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/Archeologie,
tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: n.v.t.
Uitgave: Gemeente Dordrecht, augustus 2019

Gemeente Dordrecht
Cluster Ruimtelijke Kwaliteit / Vakteam Erfgoed / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl / www.facebook.com/DordrechtOndergronds

© Gemeente Dordrecht, 2019

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1 Inleiding en Onderzoekskade	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Gegevens onderzoeksgebied	7
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en uitgevoerde werkzaamheden	7
3. Bureauonderzoek	9
4. Doel en vraagstellingen	11
5. Veldwerk	13
5.1 Methodes	13
5.2 Onderzoeksresultaten	13
5.2.1 Bodemopbouw	13
5.2.2 Archeologie	16
6. Samenvatting en conclusies	19
Literatuur	21
Begrippen en afkortingen	23
Bijlage 1 Boorbeschrijving	25

De achter- /watergevel van het plan- en onderzoeksgebied Voorstraat 417 in de periode 1950-1959 gezien vanaf de Pelsbrug richting Lombardbrug (rood) (RAD 552_701116). Het onderzochte souterrain/ kelder ligt achter de dubbele ramen.

1. Inleiding en onderzoekskader

In juli 2019 is in het pand aan de Voorstraat 417 in de gemeente Dordrecht een archeologische waarneming gedaan. Tijdens de renovatie van dit pand is in het souterrain aan de waterzijde een deel van de betonnen vloer verwijderd en een kleine sleuf gegraven voor de aanleg van een afvoerpijp. Deze werkzaamheden waren gezien de minimale diepte van ca. 30 cm en het kleine oppervlak niet onderzoeksplichtig.

Nadat door de uitvoerder bij een adviseur Monumentenzorg van het vakteam erfgoed, gemeente Dordrecht de aanwezigheid van archeologische resten werd gemeld, is besloten deze als waarneming te documenteren. Daarnaast is er aanvullend een grondboring gezet waarbij de dieperliggende ondergrond is gedocumenteerd.

Het onderzoek is achteraf in ARCHIS aangemeld. Na het veldwerk is een bureauonderzoek uitgevoerd om de velddata een archeologisch kader te geven.

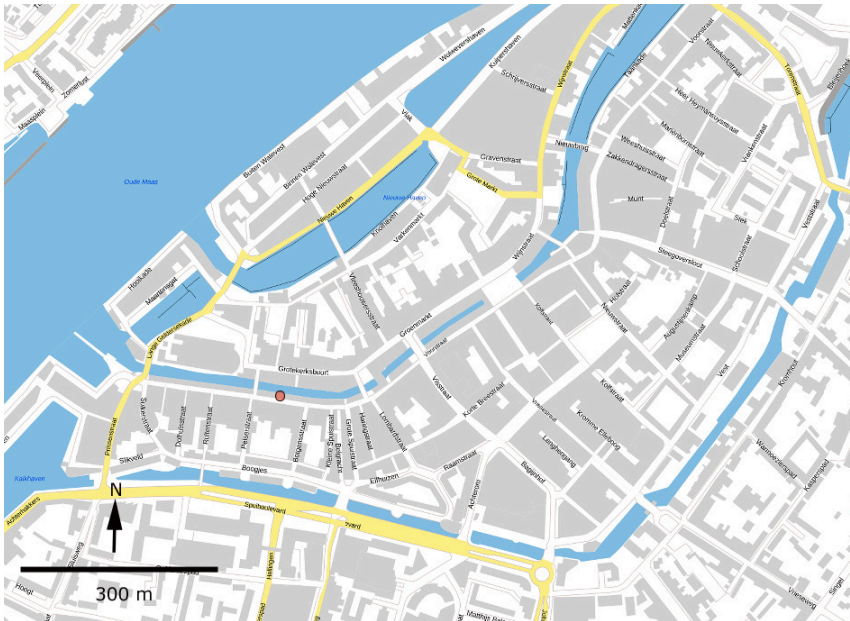
1.1 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	archeologische waarneming en grondboring
Projectcode:	DDT 1807
ARCHIS:	zaaknummer 4725121100
Periode:	Nieuwe Tijd, 17e-20e eeuw
Datum onderzoek:	15 en 23 juli 2019
Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Dordrecht
Straat:	Voorstraat 417
Kaartblad:	38C
RD coördinaten:	centrum 105.004 / 425.246
Opdrachtgever:	n.v.t.
Contactpersoon:	n.v.t.
Uitvoerder(s):	gemeente Dordrecht, vakteam erfgoed
Medewerker:	dhr. M.C. Dorst
Bevoegde overheid:	gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek:	dhr. J. Booij (clustermanager)
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior archeoloog)
Archivering:	digitaal: Archief vakteam erfgoed/archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl). analoog: Stadsdepot gemeente Dordrecht

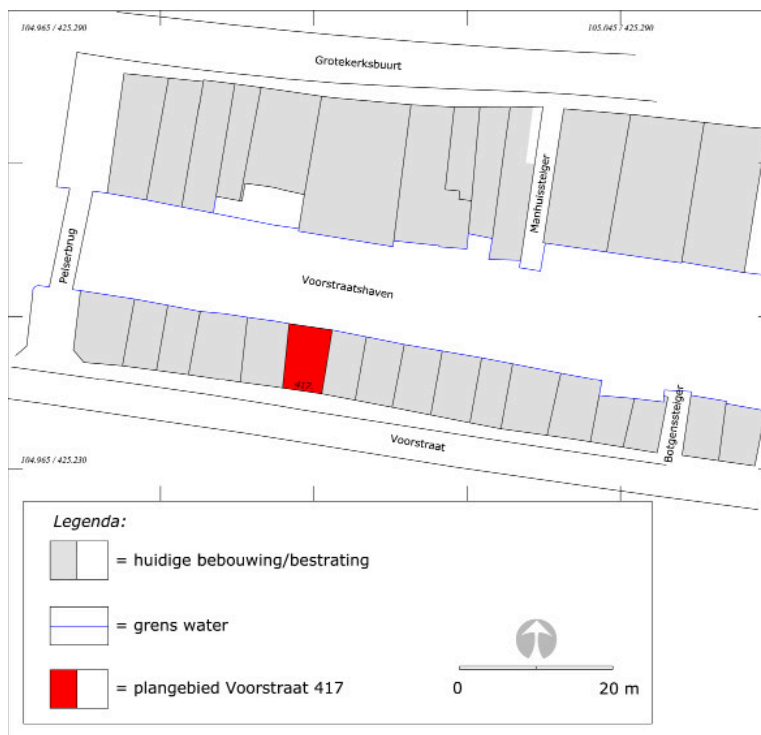
2. Gegevens onderzoeksgebied

2.1 Plan- en onderzoeksgebied en uitgevoerde werkzaamheden

Het plangebied betreft het pand Voorstraat 417, gelegen in de historische binnenstad van Dordrecht (afb. 1 en 2). Het onderzoeksgebied betreft een klein deel van het souterrain aan de achter- /havenzijde van huis. Het pand wordt momenteel gerenoveerd waarbij alleen in het souterrain (minimale) graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd. Hier is de aanwezige betonvloer (deels) gesloopt en direct langs de oostelijke zijgevel een 30-cm diepe sleuf van ca. 2,5 x 80 cm gegraven voor de aanleg van een afvoer. Onder de gesloopte betonvloer was een zandpakket aanwezig dat zal blijven liggen in de nieuwe inrichting. De betonvloer ligt op 2,28 m + NAP en de nieuwe vloer zal op dit niveau gehandhaafd worden.

Afb. 1. De locatie van het plangebied in Dordrecht (rood, tekening: Dorst, vakteam erfgoed).

Afb. 2. De locatie van het plangebied in detail (tekening: Dorst, vakteam erfgoed).

3. Bureauonderzoek

Het plangebied bevindt zich binnen één van de oudste bewoningslinten van de stad Dordrecht, namelijk aan de Voorstraat. Deze straat heeft zich ontwikkeld uit de lintbebouwing die lag op de zuidelijke oeverwal van de rivier Thuredrith. De huidige Voorstraatshaven is de gekanaliseerde voortzetting van deze rivier. De Thuredrith is van oorsprong een doorbraak van de Merwede in zuidwestelijke richting. In de oudste vorm, mogelijk rond het begin van de IJzertijd bestond de rivier uit een aantal verschillende meanderende geulen. In het verleden is er lang discussie geweest over de oorsprong, stroomrichting en het tracé van de Thuredrith. Eén van theorieën was dat de rivier een zijtak was van de Dubbel die in noordwestelijke richting stroomde en ter hoogte van de Visstraat in noordoostelijke richting afboog om vervolgens (via de Wijnhaven) in de Merwede uit te komen. Binnen deze theorie zou het deel van de Thuredrith tussen Visstraat en Leuvebrug in de 13e eeuw gegraven zijn. Recent booronderzoek heeft echter uitgewezen dat hier al ver voor de ontginningen in de Middeleeuwen een watergang aanwezig was. De noordelijke insnijdingsgrens van een oudere geulfase ligt ter hoogte van de lengteas van de Grote Kerk.¹ De zuidelijke insnijdingsgrens, en daarmee de totale breedte van de Thuredrith stroomgordel, zijn voor het westelijke deel van de stad niet bekend.

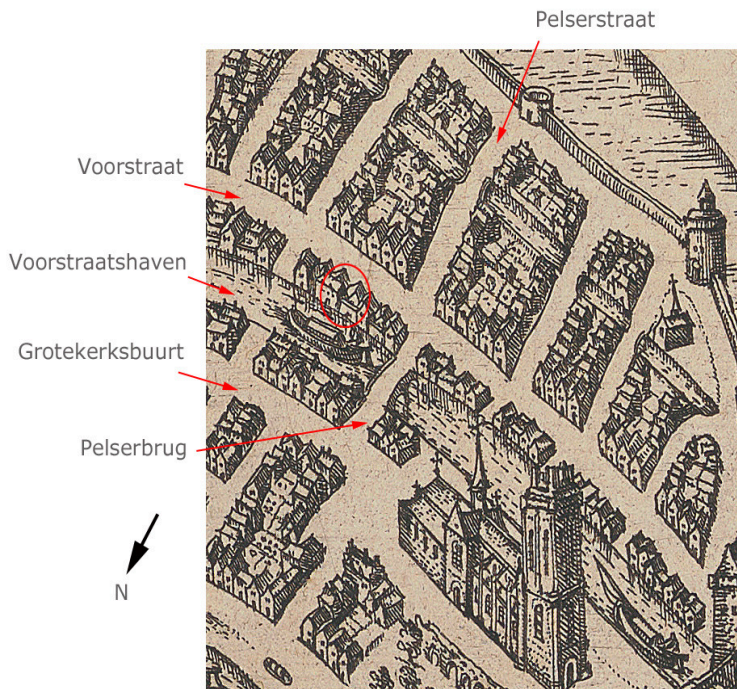
Van de rivier Thuredrith is bekend dat deze ten tijde van het ontstaan van Dordrecht, begin 11e eeuw, een stuk breder was. De totale breedte van de geul liep van de haven-/waterzijde van de huidige Voorstraat tot aan de haven/waterzijde van de Wijnstraat/Groenmarkt. De haven-/waterzijden van deze beide straten maakten oorspronkelijk dus nog deel uit van de Thuredrith en waren (nog) niet bebouwd. Het stadsbeeld bestond uit de Thuredrith/haven met daarlangs twee verbindingswegen op het hoogste deel van de oeverwallen - en daarom ook beide Hoogstraat genoemd - met aan de landzijden daarvan lintbebouwing. Voor de verschillende huizen zullen vele steigers gelegen hebben. In de oudste fase van de middeleeuwse nederzetting lag het plangebied ten noorden van de latere Voorstraat, dus nog in/binnen het water van Thuredrith/haven (afb. 3).

Afb. 3. Een reconstructie van de nederzetting Durdreth rond 1220 gezien over de Thuredrith/Wijnhaven in noordoostelijke richting naar de Merwede (afbeelding door: ZockDesign i.s.m. 't Scrapeel).

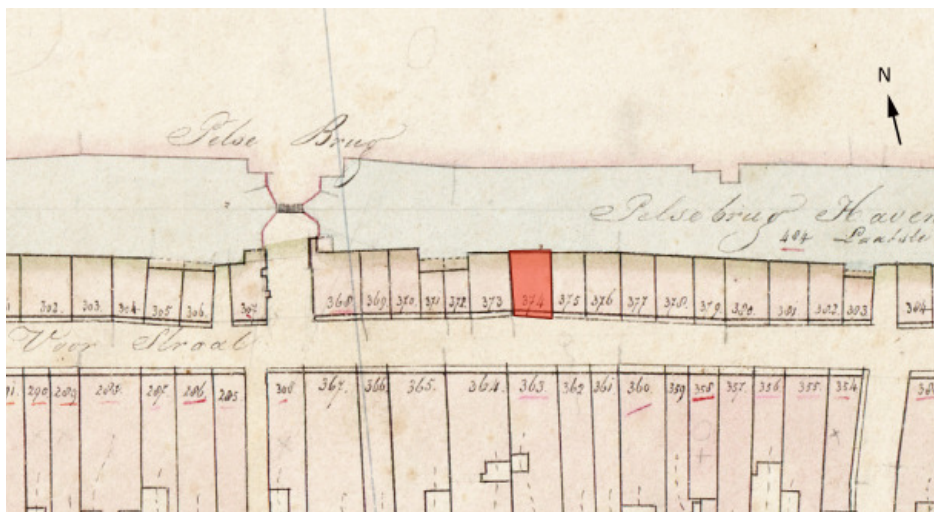
1 Dorst & De Boer, 2017.

Echter, al in de 13e eeuw was men - tegen de regels van het stadsbestuur in - begonnen om delen langs de haven-/waterzijden op te hogen of te dempen om te kunnen gebruiken voor de bouw van woon- en pakhuizen.² Het is onbekend wanneer het water aan de haven-/waterzijde in het plangebied is gedempt. Dit is vermoedelijk in de 14e – 15e eeuw gebeurt en, op basis van historische kaarten, zeker vóór de eerste helft van de 16e eeuw (afb. 4).

Afb. 4. Het plangebied (rood) bij benadering aangegeven op een uitsnede van een kaart van Guicciardini uit 1581.³

Aangenomen kan worden dat er vanaf ten minste de 16e eeuw sprake is van bebouwing. Op de kadastrale minuut van 1823 staat het pand aangegeven onder kadastraal nummer 347 in Wijk D (afb. 5). Het pand was toen in bezit van de loodgieter Hermanus Boet Abrahamszn.

Afb. 5. Het plangebied (rood) aangegeven op de kadastrale minuut van 1811-1832 (Beeldbank RCE, minuutplan MIN08037E01).

2 Sarfatij 2006, 202: uit: Oorkondeboek van Holland en Zeeland tot 1299, Dijkhof 2005, 308, nr. 2809, 1293 juli 13): <http://resources.huylgens.knaw.nl/retroboeken/ohz/#page=137&accessor=toc&source=5>.

3 In de eerste versie van zijn beschrijving van onder andere Dordrecht uit 1567 is nog geen kaart van Dordrecht aanwezig, wel in de tweede uitgave uit 1581. Hiervan komt in 1612 een Nederlandse versie uit. Het is niet bekend op welke informatie Guicciardini zijn kaart heeft gebaseerd. Dit kan zijn eigen (oude) informatie zijn, maar het kan van anderen zijn uit de periode 1580 -1581.

4. Doel en vraagstellingen

Het hoofddoel van het onderzoek was het documenteren van behoudenswaardige archeologische waarden (behoud ex situ) die door de graafwerkzaamheden verstoord zouden worden. Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- *Wat is de bodemopbouw in het onderzoeksgebied?*
- *Zijn er sporen en vondsten aanwezig in het onderzoeksgebied en zo ja, wat is hiervan de aard en ouderdom?*

5. Veldwerk

5.1 Methoden

De tijdens de graafwerkzaamheden aangetroffen archeologische resten zijn deels vrijgegraven, schoongemaakt en gedocumenteerd door middel van een veldtekening en foto's. Daarnaast is er één vondst verzameld; een grape waarvan de archeologische context onbekend is. Deze lag op het zandpakket dat onder de betonvloer aanwezig was. Zeer waarschijnlijk is deze echter aangetroffen tijdens het graven van het sleufje voor de afvoerpijp. De grape is verzameld (V1). In de grape was een laag kalkrijk residu aanwezig. Dit is gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. De vondsten uit het zeefresidu zijn bekeken en worden in dit rapport besproken. Aangezien het niet om behoudenswaardige vondsten gaat, zijn deze weggegooid. De grape zelf is gefotografeerd en getekend. Vervolgens is deze zo mogelijk ontroest (mechanisch/schoonmaakazijn) en gedeponeerd in het Stadsdepot van de gemeente Dordrecht.

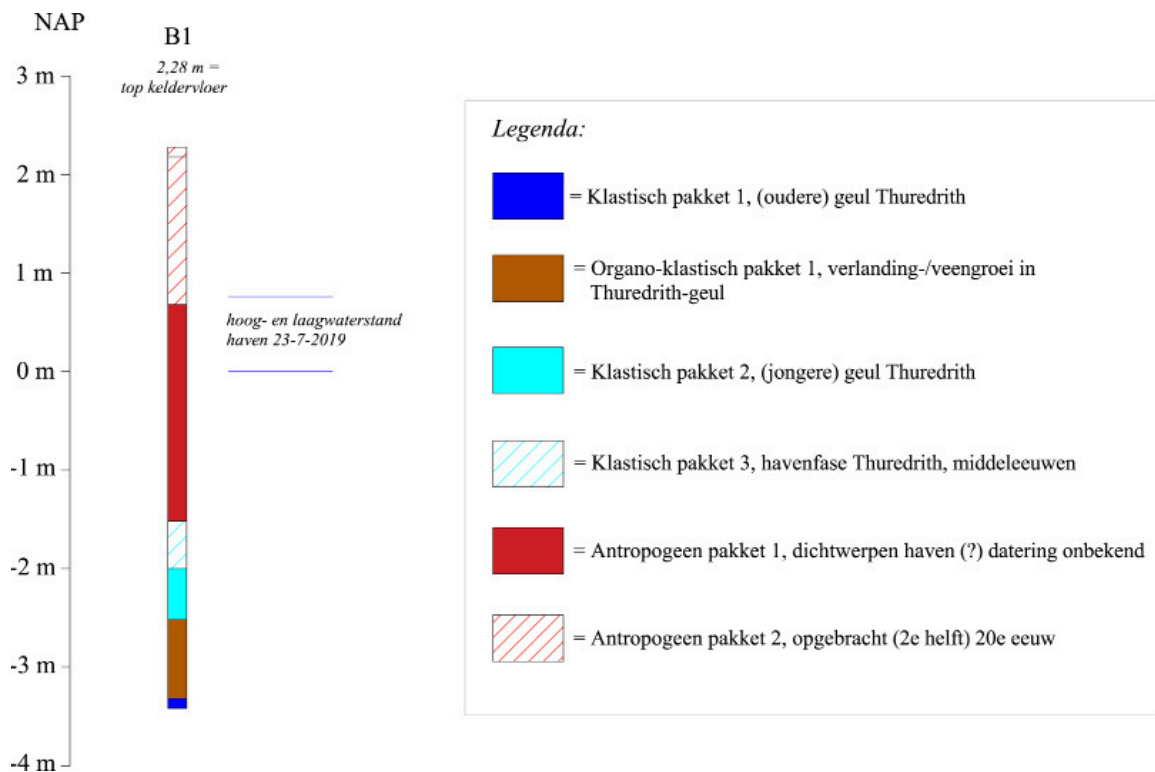
Dank gaat uit naar dhr. J. Vuijk van LRC aannemersbedrijf uit Ridderkerk voor het melden van de archeologische resten en de medewerking.

5.2 Onderzoekresultaten

Als eerste zal de bodemopbouw worden besproken, gevolgd door de archeologische aspecten.

5.2.1 Bodemopbouw

In afbeelding 6 is de bodemopbouw op basis van boring 1 gepresenteerd. De boring is doorgezet tot een diepte van 5,7 m onder de aanwezige betonvloer in het souterrain. Deze lag op 2,28 m + NAP. Hieronder volgt, van onder naar boven, een beschrijving van de aanwezige bodempakketten.

Afb. 6. De geo-archeologische interpretatie van de bodemopbouw. Voor de ligging van boring 1, zie afbeelding 7 (tekening: Dorst, vakteam erfgoed).

Klastisch pakket 1 (oudere geul Thuredrith)

De diepste, aangeboorde afzetting bestaat uit een pakket lichtgrijs zand. De top hiervan ligt op 3,32 m – NAP ofwel 5,6 m - keldervloer). Dit is een oudere geulfase van de Thuredrith. De ouderdom is onbekend, maar zou uit de (vermoedelijke) ontstaansperiode van de rivier rond 500-300 voor Chr. (IJzertijd) kunnen dateren. Klastisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Echteld.

Organo-klastisch pakket 1 (verlanding-/veengroei in Thuredrith-restgeul)

Bovenstaande afzetting is abrupt afgedekt door een organo-klastisch pakket dat bestaat uit een lichtbruin, zeer kleiig veen met veel riet- en houtresten. De top hiervan ligt op 2,52 m – NAP (4,8 m – keldervloer) en heeft een dikte van 80 cm. Deze afzetting betreft waarschijnlijk een restgeulafzetting die is ontstaan na een (abrupte) geulverlegging. De datering hiervan is onduidelijk.

Klastisch pakket 2 (jongere geul Thuredrith)

Hierop is een jongere geulafzetting van de Thuredrith aanwezig. Deze bestaat uit een lichtgrijze, zandige klei met enkele detritusrijke lenzen. De top van deze afzetting ligt op 2 m – NAP (4,28 m – keldervloer) en heeft een dikte van 52 cm. Het gaat om een afzetting die is veroorzaakt doordat de oudere geul weer watervoerend werd door een opvolgende geulverlegging. Vermoedelijk gaat het om een geul-revitalisatie die heeft plaatsgevonden direct vóór de start van de ontginningen in de late 10e en begin 11e eeuw. Klastisch pakket 2 behoort tot de Formatie van Echteld.

Klastisch pakket 3 (havenfase Thuredrith/Voorstraatshaven, Late Middeleeuwen)

Hierop is een rommelige afzetting aanwezig die bestaat uit grijze, zeer zandige klei met zandbrokken, schelpfragmenten en één fragment witbakkend aardewerk met een groene, koperoxide loodglazuur. De top van de afzetting ligt op 1,52 m – NAP (3,8 m – keldervloer) en heeft een dikte van 48 cm. Het keramiekfragment betreft vermoedelijk Maaslands witbakkend aardewerk dat gedateerd kan worden tussen de 10e - midden 13e eeuw. Echter, aangezien het een klein fragment betreft, kan niet uitgesloten worden dat het dateert uit een jongere periode tot ca. 1e helft 16e eeuw. Daarnaast kan van deze afzetting ook de geogenese niet met zekerheid vastgesteld worden.

Vermoedelijk gaat het nog om een afzetting gedurende een watervoerende fase van de Thuredrith/haven tot ca. 1250. Het is echter ook mogelijk dat dit grond betreft die is gebruikt bij het dichtwerpen van dit deel van de rivier/haven. Klastisch pakket 3 is dus onder enig voorbehoud te classificeren als een natuurlijke opvulling (Formatie van Echteld) die gedateerd kan worden tussen circa de 10e eeuw tot 1250.

Antropogeen pakket 1 (aanplemping/dichtwerpen haven)

Op bovenstaande afzetting is een pakket zeer zandig puin (?) aanwezig. Het is onduidelijk wat dit voor materiaal is, aangezien er vrijwel niets in de guts achterbleef. Vermoedelijk gaat het om een pakket dat is opgebracht bij het dichtwerpen van dit deel van de haven. Een goede datering hiervoor ontbreekt echter. De top van het pakket is aanwezig op 0,68 m +NAP (1,6 m – keldervloer).

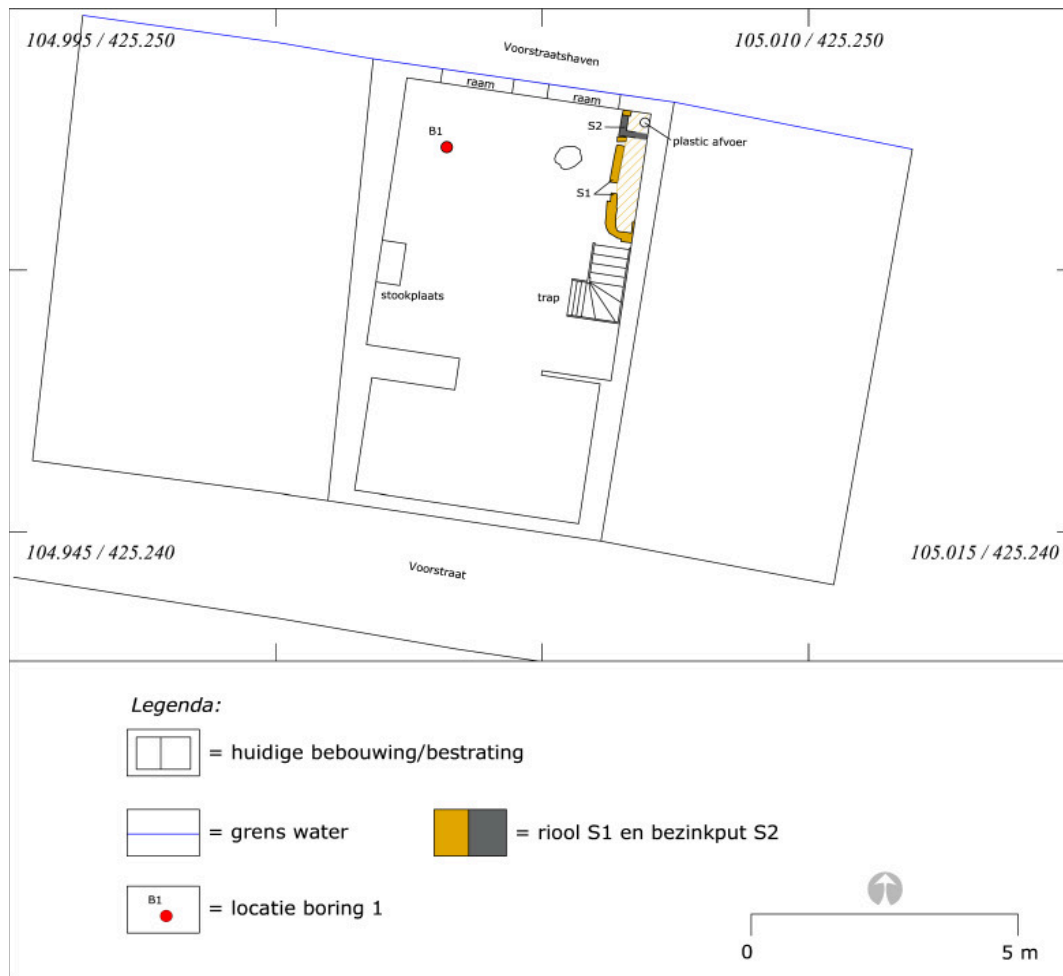
Antropogeen pakket 2 (opgebracht zandpakket, (2e helft) 20e eeuw)

Het hoogst gelegen grondpakket bestaat uit de betonvloer met daaronder een pakket lichtgrijs (straat)zand. Waarschijnlijk gaat het om een opvulling van een aanwezige (water?)kelder/put die in het souterrain aanwezig was. Even ten oosten hiervan is bij de eerste boorpoging de aanwezigheid vastgesteld van een andere (ondoordringbare) kelder/put die sterk naar stookolie rook. Aangezien de aangetroffen sporen langs de oostgevel aanwezig zijn in een kleipakket, is het aannemelijk dat het zandpakket in de boring een opvulling is van een dieper gelegen spoor zoals een kelder of put. Deze zullen zijn ingegraven in een opgebracht kleipakket dat niet in de boring is vastgesteld.

5.2.2 Archeologie

Sporen

Er zijn twee sporen gedocumenteerd (afb. 7 en 8). Het gaat om een bakstenen goot/riool (S1) en een bakstenen bezinkput (S2).

Afb. 7. Een plattegrond van de inrichting van het souterrain. Hierop zijn de aangetroffen sporen S1 en S2, in de ca. 30 cm diepe sleuf langs de oostgevel en de locatie van boring 1 aangegeven. De cirkel daartussen is de locatie van de eerste boorpoging waar de aanwezigheid van een put/tank is vastgesteld (tekening: Dorst, vakteam erfgoed).

De goot S1 is (mogelijk) van oorsprong afkomstig uit het naastgelegen pand en bestaat uit gele bakstenen van het formaat 18x9x4 cm. In een latere fase is deze goot mogelijk dichtgezet. De goot liep door de achtergevel en waterde uit in de Voorstraatshaven. De goot kan gedateerd worden in de 17e eeuw of later. Tegen de achtergevel is hier in een latere fase een bezinkput ingezet (S2). Deze is gemaakt van bakstenen en afgesmeerd met cement/beton. De put dateert vermoedelijk uit de tweede helft 19e eeuw. De (jongste) opvulling van de goot bestaat uit licht kleiig zand met puinfragmenten en enkele keramieken stoppen en elektriciteitsknoppen. De goot is vermoedelijk ergens in de tweede helft van de 20e eeuw in onbruik geraakt (1950-1980).

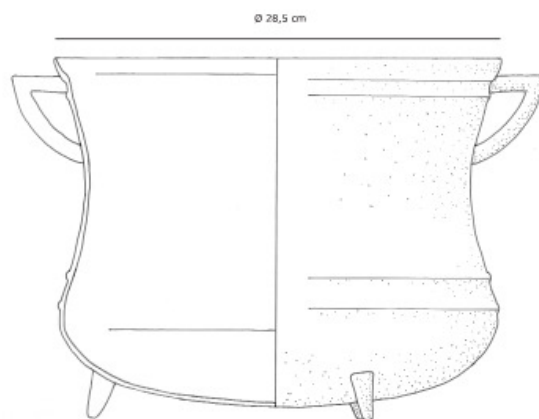
Afb. 8. De goot S1 en bezinkput S2 in het souterrain, gezien in de richting van de achtergevel/Voorstraat-haven (foto: Dorst, vakteam erfgoed).

Vondsten

Er is één vondst verzameld (V1). De oorspronkelijke context is onbekend; bij aankomst lag deze op het zandpakket elders in het souterrain dat zichtbaar kwam bij het verwijderen van de betonvloer. Het gaat om een gietijzeren grape (afb. 9). Dit type grape kan gedateerd worden in de periode late 18e en begin 19e eeuw. De grape is zeer waarschijnlijk op een gegeven moment hergebruikt als bezinkbak/schrobput in een vloerfase in het souterrain; mogelijk als onderdeel van de aangetroffen goot S1. De grape is nagenoeg compleet, afgezien van een gebroken rand. In de grape was een dikke laag kalkrijke residu aanwezig. Vergelijkbare voorwerpen/complexen worden vaak in 19e-eeuwse contexten/bewoningsfasen gevonden.⁴ Ze zijn (hergebruikt) aanwezig in toilet- en afvoerconstructies en dienden als slib- en afvalbezinkbak waarbij ook nog de mogelijkheid bestond om kleine, verloren voorwerpen terug te kunnen vinden.

Het residu is gezeefd en de aanwezige vondsten betreffen een zinken ketting van een gootsteenstop, verschillende naalden en spelden (o.a. met plastic knop) en een schroef. De afvoer waarin de hergebruikte grape als bezinkbak diende, heeft dus tot in de 20e eeuw (mogelijk 1950-1980) gefunctioneerd.

4 Dorst, 2012. Steegoversloot 18.

Afb. 9. De, als bezinkbak hergebruikte, gietijzeren grape V1 (foto en tekening: Dorst, vakteam erfgoed).

6. Samenvatting en conclusies

Na een melding van de aanwezigheid van archeologische resten is op 15 en 23 juli 2019 een archeologische waarneming gedaan in het souterrain van het pand aan de Voorstraat 417. Daarnaast is er een boring gezet om de dieper gelegen bodemopbouw te documenteren.

Dieper gelegen is sprake van een (oudere) geulfase van de rivier Thuredrith. Deze is op een gegeven moment verland, mogelijk door een (abrupte) verlegging van deze oudere geul. Gedurende deze fase is er sprake van een restgeul-/oeverafzetting waarbij (riet-)veenvorming plaatsvindt. In een latere periode wordt deze geul weer geactiveerd en is er weer sprake van een geulafzetting. Dit alles heeft waarschijnlijk plaatsgevonden (ver) vóór de ontginningen in de Middeleeuwen, in de periode IJzertijd (?) - Vroege Middeleeuwen.

In een hierop volgende periode is er ook sprake van menselijk afval in deze afzetting, namelijk een (vermoedelijk) fragment Maaslands witbakkend aardewerk dat tot ca. 1250 gedateerd kan worden. Van deze afzetting is echter niet geheel zeker of dit een watervoerende (haven) afzetting is, of dat het een door mensen opgebracht pakket grond betreft waarbij dus gesproken kan worden van het dempen van de waterzijde langs de Voorstraat.

Vervolgens is een, met zekerheid door mensen opgebracht pakket grond (zand en puin) aanwezig waarvan de top op 0,69 m + NAP ligt. Wanneer dit pakket grond is opgebracht, is echter niet met zekerheid te zeggen. Dit zal zijn gebeurd voorafgaande aan de start van de bebouwing aan de haven-/waterzijde van de Voorstraat op deze locatie.

In het pand Voorstraat 417 zijn (dieper gelegen) zeer waarschijnlijk ook (water)kelders en/of putten aanwezig zijn. Deze zijn op een gegeven moment (vermoedelijk rond het midden van de 20e eeuw) opgevuld met scherp bouwzand.

Tijdens de waarneming zijn langs de oostgevel een bakstenen goot en een bezinkput aangetroffen. Deze zijn te dateren in de periode 17e-19e eeuw. Beide zijn rond het midden van de 20e eeuw in onbruik geraakt en opgevuld met puin en zand.

Bij het veldwerk is een gietijzeren grape verzameld die gedateerd kan worden in de late 18e en begin 19e eeuw. De grape is (zeer waarschijnlijk) in een latere periode hergebruikt als bezinkbak in een afvoersysteem in het pand. In het residu dat in de grape aanwezig was, waren kleine voorwerpen aanwezig die dateren tot circa het midden van de 20e eeuw.

Bevoegde overheid

De bevoegde overheid is de gemeente Dordrecht. Voor vragen over de in dit rapport verwoorde resultaten kan contact opgenomen worden met dhr. M.C. Dorst, senior-KNA archeoloog, vakteam erfgoed, gemeente Dordrecht (tel. 078-770 4904).

Literatuur

Boer, de G.H., M. Rietkerk, J.A. Schenk & B. Jansen, 2009: Stad en Slib. Het archeologisch potentieel van het Eiland van Dordrecht in kaart gebracht. Een archeologische verwachtings- en beleidskaart voor het buitengebied en de historische stad. *RAAP-rapport 1672*.

Dorst, M.C. en G.H. de Boer, 2017: De Grote Kerk, Thuredrith en Oude Maas, Dordrecht. Archeologisch booronderzoek rond de Grote Kerk. Nieuwe geo-archeologische informatie over de Thuredrith, Oude Maas en Grote Kerk. *Dordrecht Ondergronds 92*. Gemeente Dordrecht, vakteam erfgoed.

Dorst, M.C., 2012: Steegoversloot 18. Een archeologische waarneming. *Dordrecht Ondergronds 35*. Gemeente Dordrecht.

Sarfatij, H., 2006: *Dordracum Excavatium: Opgravingen in Dordrecht, archeologie van een deltestad*. PhD UvA.

Begrippen en afkortingen

antropogeen	Door mensen gemaakt/gedaan/uitgevoerd, i.i.t. natuurlijk
Bergsche Veld	Zoetwatergetijdengebied ten zuiden van de stad Dordrecht, ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (verwijst naar Geertruidenberg, later Biesbosch genoemd).
brakwaterkokkel	Gidsfossiel voor de afzettingen van de Sint Elisabethsvloed 1421, zeker als deze tweekleppig en in levenshouding wordt aangetroffen. Het gaat om de tweekleppige <i>Cerastoderma glaucum</i> .
crevasse(afzetting)	Oeverwaldoorbraak (rivier) waarbij (opnieuw) zand is afgezet. Door de doorbraak is een afzetting ontstaan met sediment uit de oeverwal. Crevasse-afzettingen zijn hoger gelegen plekken in het landschap.
detritus	Substantie bestaande uit organische resten van planten en dieren.
donk	Rivierduin of natuurlijke verhoging in het landschap
Formatie van Echteld	Afzettingen vanuit rivier
Formatie van Nieuwkoop	Veenpakket (Hollandveen Laagpakket)
Formatie van Naaldwijk	Afzettingen vanuit zee
Grote Waard	De Grote of Hollandsche Waard was een landbouwgebied in Holland, aan de grens met Brabant. De waard ontstond in de 13e eeuw, na afdamming van de Maas bij Heusden en Maasdam en het aanleggen van een ringdijk. De Grote Waard omvatte de gebieden die tegenwoordig bekend staan als het Land van Heusden en Altena, het Eiland van Dordrecht, het oostelijk deel van de Hoeksche Waard en een stukje Noord-Brabant, ongeveer van Heusden tot Moerdijk.
hil/werf/terp	Woonheuvel of kunstmatige door mensen opgeworpen verhoging in het landschap, i.t.t. donk
indicator	Aanwijzing/vondst/voorwerp/object/spoor
inversierug	Oeverwallen en kreekbeddingen klonken gedurende de middeleeuwse ontginningen door hun grovere materiaal minder in dan de slappe, fijne klei ertussen, waardoor ze nu nog als ruggen in het landschap herkenbaar zijn. Deze 'omkering' in het landschap (oorspronkelijk een geul, nu een rug) wordt ook wel inversie (inversieruggen) genoemd.
klastisch	Verweerde/geërodeerde fragmenten van gesteente die zijn afgezet door water en wind
Merwededek	Gelaagd pakket klei- en zandafzettingen vanuit de rivier de Merwede, na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (Formatie van Echteld). Specifiek voor het Eiland van Dordrecht.
Sint Elisabethsvloed	Stormvloed waarbij de zeedijk van de Grote Waard bij het dorp Wieldrecht doorbrak en de Grote Waard verdrong, 18-19 november 1421.
AMK	Archeologische Monumenten Kaart

ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
CHA	Cultuur Historische Atlas, provincie Zuid Holland
IKAW	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	Maaiveld (loopoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdam Peil (hoogtemaat)
NEN	Nederlandse Norm
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RAD	Regionaal Archief Dordrecht
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Bijlage 1: Boorbeschrijving

Boring: 1807_1

Kop algemeen: Projectcode: 1807, Boornummer: 1, Beschrijver(s): MCDORST, Datum: 23-07-2019, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 570
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 105.003, Y-coördinaat in meters: 425.247, Precisie coördinaat: 1 dm, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: 2.28, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: nvt, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

0 / 2.28

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 0, Ondergrens laag in cm: 160, Boortype en diameter: Edelman-7 cm, Kleur: licht-grijs

Lithologie: Grondsoort: zand, Mediaanklasse: fijn, Spreidingsklasse: goed gesorteerd

Bodem: Bodemkundige interpretatie: opgebrachte grond

Laag opmerking: Opmerking: zandpakket ca. 2e helft 20e eeuw

160 / 0.68

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 160, Aard bovengrens: abrupt (<0,3 cm), Ondergrens laag in cm: 380, Boortype en diameter: guts-3 cm, Kleur: onbekend

Lithologie: Grondsoort: niet benoemd, Bijmengsel: sterk zandig

Bodem: Bodemkundige interpretatie: opgebrachte grond

Archeologie: Puin onbepaald: veel fragmenten

Laag opmerking: Opmerking: puin met zand, demping haven voor aanvang bouw huis? datering?

380 / -1.52

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 380, Aard bovengrens: abrupt (<0,3 cm), Ondergrens laag in cm: 428, Boortype en diameter: guts-3 cm, Kleur: grijs

Lithologie: Grondsoort: klei, Bijmengsel: sterk zandig, Schelpresten: Rf, Lithostratigrafie: Fv Echteld, Lithologie vrijveld: ANTROP?

Bodem: Brokken en vlekken: zandbrokken, Bodemkunde vrijveld: ANTROP?

Archeologie: Aardewerk: enkel fragment, Archeologisch puin: enkel fragment

Laag opmerking: Opmerking: fragm. witbak. met koperoxideglazuur (Maaslands? of jonger), genese onduidelijk; havenvulling of dichtwerping?

428 / -2.00

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 428, Aard bovengrens: geleidelijk (0,3-3 cm), Ondergrens laag in cm: 480, Boortype en diameter: guts-3 cm, Kleur: licht-grijs

Lithologie: Grondsoort: klei, Bijmengsel: zwak zandig, Sublagen1: zandlagen-enkele-dik, Sublagen2: kleilagen-enkele-dun, Lithogenese: getijden

(geul)afzettingen, Lithostratigrafie: Fv Echteld, Lithologie vrijveld: THUREDRIETH

Laag opmerking: Opmerking: enkele dunne detritusrijke kleilagen, pre-ME? geulafzetting Thuredrith

480 / -2.52

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 480, Aard bovengrens: abrupt (<0,3 cm), Ondergrens laag in cm: 560, Boortype en diameter: guts-3 cm, Kleur: licht-bruin

Lithologie: Grondsoort: veen, Bijmengsel: sterk kleilig, Plantenresten: hout en riet-veel (>10%), Lithogenese: kreek oeverafzettingen, Lithostratigrafie:

Fv Nieuwkoop, Hollandveen LP

Laag opmerking: Opmerking: wrsch veenvorming in afgesneden geul Thuredrith; restgeul/verlanding/oeverfase

560 / -3.32

Laag algemeen: Bovengrens laag in cm: 560, Aard bovengrens: abrupt (<0,3 cm), Ondergrens laag in cm: 570, Boortype en diameter: guts-3 cm, Kleur: licht-grijs

Lithologie: Grondsoort: zand, Bijmengsel: zwak kleilig, Lithogenese: zandige/kleilige geulafzettingen, Lithostratigrafie: Fv Echteld, Lithologie vrijveld:

THUREDRIETH

Laag opmerking: Opmerking: Oudere geulfase Thuredrith, ontstaansfase? ca. IJzertijd?

Einde boring 570 / -3.42